

Tadeusz Furgalski „Wyrwa”

Dziennik

1913-1916

Wstęp i opracowanie
Piotr Cichoracki

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
FUNDACJA CENTRUM DOKUMENTACJI CZYNU NIEPODLEGŁOŚCIOWEGO
KRAKÓW 2011

Wstęp

Literatura obejmująca relacje związane z epopeją Legionów Polskich w latach I wojny światowej liczy wiele pozycji. Wynika to ze specyfiki tej wyjątkowej formacji w dziejach polskiego oręża. Legiony były wojskiem nie tylko ochotniczym, ale także ponadprzeciętnie nasyconym ludźmi wykształconymi. To zapewne jeden z powodów skłonności do pióra, jaka cechowała wielu żołnierzy tam służących. We wspomnianej grupie publikacji na szczególną uwagę zasługują dzienniki legionistów. Bieżące zapiski z natury rzeczy powinny być świadectwami o relatywnie dużej autentyczności, nieskażonej przez upływ czasu i dystans autorów do prezentowanych wydarzeń. Po dziś dzień zwraca się uwagę, że dzienniki stanowią zdecydowaną mniejszość wśród ogłaszanych relacji legionowych¹. Już choćby z tego powodu każdy kolejny opublikowany diariusz wydaje się cennym źródłem.

Mimo upływu lat udaje się wprowadzić do czytelniczego i naukowego obiegu nowe publikacje tego typu. Także w ostatnich kilku latach ukazały się teksty, które wyszły spod pióra legionistów i mają charakter codziennych zapisów prowadzonych w trakcie służby². Niniejszą publikacją można dołączyć do tego zestawu diariusz Tadeusza Furgalskiego „Wyrwy”, wybitnego członka Związków Strzeleckich (ZS) w stopniu oficerskim, wyróżnionego odznaką „Parasol”, majora 5 Pułku Piechoty Legionów, poległego w najkrwawszej bitwie legionowej pod Kostiuchnówką w nocy z 6 na 7 lipca 1916 r. Oficera powszechnie określanego w literaturze legionowej jako przynależnego do grona najpopularniejszych w I Brygadzie. Jego śmierć Józef Piłsudski uczcił fragmentem rozkazu wydanego w kilka dni po kostiuchnowskim starciu: „Najboleśniejszą naszą stratą jest zabity mjr Wyrwa-Furgalski, który

¹ J. Kirszak, *Wstęp*, [w:] J. Kruk - Śmigła, *Za wierną służbę ojczyźnie. Dziennik legionisty I Brygady*, oprac. J. Kirszak, Krosno 2004, s. V.

² J. Kruk - Śmigła, *op. cit.*; M. Römer, *Dzienniki legionowe, 1: 18 VII 1915-24 II 1916*, oprac. Z. Solałk, Kraków 2008; H. Tomza, *Dziennik legionisty 1914-1915*, oprac. P. Szlanta, Warszawa 2008; *Diariusz Kazimierza Świtalskiego VIII 1915-I 1917*, cz. 1, oprac. J. Piótrowski, W. Suleja, „Niepodległość” 1995, t. 47, s. 5-109.

tyłe sławy nam przysparzał, tylu żołnierzy wychował, a tylu upadających moralnie swym humorem i tężyzną podtrzymawał. Był jednym z najlepszych naszych oficerów”³.

We wstępie można pokusić się o próbę odpowiedzi na pytanie, jak na tle diarystycznej literatury legionowej sytuuje się dziennik Tadeusza Furgalskiego. Prezentowany tekst dzieli się na dwie, wyraźnie wyodrębniające się części. Pierwsza obejmuje okres przedwojenny (październik 1913 – lipiec [sierpień] 1914), druga relacjonuje czas służby w Legionach (luty 1915 – czerwiec [lipiec] 1916). Jeśli wziąć pod uwagę relacje oficerów 1 Pułku Piechoty, a później I Brygady, podobnych, opublikowanych świadectw jest zaledwie kilka⁴. Istotną zaletą dziennika „Wyrwy” wydaje się to, że – biorąc pod uwagę rzeczy dotąd wydane drukiem – prezentowany tekst wyszedł spod pióra najwyższego stopniem oficera I Brygady. Zapiski Furgalskiego nie były przeznaczone do publikacji. Wskazuje na to wyraźnie skondensowana, momentami wręcz skrótowa i przez to nie zawsze łatwa do przyswojenia ich formuła. Powoduje to jednak, że zaprezentowany dziennik jest szczególnie autentycznym źródłem. Publikacje o podobnym charakterze innych oficerów I Brygady zawierają więcej szerzej omówionych, istotnych z punktu widzenia historyka szczegółów (jak u Tadeusza Kasprzyckiego) czy też są barwną lekturą same w sobie (jak u Sławoja Felicjana Składkowskiego). Warto jednak podkreślić, że zarówno książki Kasprzyckiego, jak i Składkowskiego wyszły za życia autorów i mieli oni wpływ na publikowaną treść.

Dobłą ilustracją autentyzmu diariusza Furgalskiego jest zestawienie tekstu dziennika z zamieszczonym obecnie w tym samym tomie jego wspomnieniem, które ukazało się po raz pierwszy w 1916 r.⁵ To ostatnie dotyczyło walk oddziałów dowodzonych przez Piłsudskiego (później 1 pp) w sierpniu i wrześniu 1914 r. Tekst wydrukowany w wydawnictwie wówczas redagowanym przez Wacława Tokarza uderza optymistycznym, niemal jednowymiarowym ujęciem wydarzeń z kampanii kieleckiej. Jest to oczywiście zrozumiałe z uwagi na czas i miejsce powstania tej książki. Trzeba więc podkreślić, że dziennik pisany przez „Wyrwę” na własny użytek ukazuje całą gamę – nie zawsze przecież pozytywnych – emocji, a także szereg wątpliwości i konfliktów, jakie nie były obce żołnierzom Legionów.

Zaletą dziennika „Wyrwy” wydaje się również to, że na jego kartach występuje wiele postaci, które odegrały znaczącą rolę zarówno w dziejach czynu legionowego, jak i w historii II Rzeczypospolitej. Furgalski zetknął się w latach 1913-1916 właściwie z całą czołówką Związków Strzeleckich, a następnie 1 Pułku i I Brygady

³ J. Piłsudski, *Rozkaz z powodu bitwy pod Kostiuchnowką*, [w:] *id e m*, *Pisma zbiorowe*, t. 4, Warszawa 1937, s. 55.

⁴ *Diariusz Kazimierza Świtalskiego...*; S. Długosz [J. Tetera], *„Przed złotym czasem...”*, Kraków 1917; T. Kasprzycki, *Kartki z dziennika oficera I brygady*, Warszawa 1934; S. F. Składkowski, *Moja służba w brygadzie. Pamiętnik polowy*, Warszawa 1990.

⁵ Wyr... [właśc. T. Furgalski], *Z dziejów mojego batalionu*, [w:] *Legiony na polu walki. Działania pierwszego pułku Legionów na lewym brzegu Wisły w sierpniu i wrześniu 1914 roku. Relacje uczestników*, Piotrków 1916, s. 174-187.

Spis treści

Piotr Cichoracki

Wstęp	5
Tadeusz Furgalski „Wyrwa” (1890-1916)	17

Tadeusz Furgalski

Rok 1913	25
Rok 1914	45
Rok 1915	75
Rok 1916	135

Aneks nr 1: Z dziejów mojego batalionu.	163
---	-----

Aneks nr 2: Sprawozdanie z boju dnia 21 października 1915 roku.	171
---	-----

Indeks osobowy	173
--------------------------	-----

Indeks geograficzny	183
-------------------------------	-----

Spis ilustracji	189
---------------------------	-----